

Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. XIV. Iniuria nos de praua versione, & interpretatione diuinæ legis
accusari.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95437)

Septuaginta interpre-
tes prophetae fuerunt.

Iudeorum
plerique
hebraice ne-
scierunt.

Liber apud
quosdam du-
bus in ca-
nonem pu-
blice recipi
potest.

In secundo
canone fue-
runt libri
quos noua-
tores reuici-
unt.

Liber Eccle-
siastici lex
Dei est.

cuius periti erant, plerique Iudeorum in regno Graecorum viuentes; nam plures Iudeos ignorasse Hebraicam, quam Graecam ex eo facile colligimus, quod autem Hebraeam, mutauerint in Syriacam, deinde quod Iosephus doctus inter Iudeos linguam illam ignorauerit. Denique per totam Asiam, & Graeciam erant Coloniae Iudeorum, non igitur graeca lingua post bella Maccabaica erat Iudeis ignota. Alioqui eo argumento totum saeculus nouum euerteretur; nam Graece scriptum esse constat. At Hebraea lingua non minus peregrina erat imperante Latino principe quam Graeco: sane passim vulgo notam fuisse linguam Graecam ipsis Ierosolymitanis constat, tum ex multis alijs, tum ex eo, quod act. 22.2. dicitur: Cum audissent autem, quia Hebraea lingua loqueretur ad eos, magis silentium praestiterunt. Graeca igitur peroratorum arbitrantur, quod & frustra illi expectarent factum silentio, & Paulus conaretur, nisi turba fauens etiam Graece intellexisset.

Tertia probatio turbas excitare, & alios multos liberos euertere potest. Non enim omnium librorum veteris testamenti auctoritate usus est Christus, & Apostoli. Nam Abdiel, & Sophonia non meminerunt, ex alijs vero hinc inde pauca in scriptis exstant, ut si hoc argumento nitamur, duos prophetas ex canone eradere oporteat. Ecce qualibus argumentis ab Hercule Jubilario prisca veritas oppugnatur.

Altera ratio Scharpii est multo infirmior column. 12. Libros illos prisca veteris testamenti Ecclesia non recepit, nec tamen ab Apostolis reprehensa est, cum tamen maximi criminis sit aliquam partem canonicam scripturam reiecit. Denique Ecclesia tota non recepit omnes libros canonicos, quod est absurdissimum.

Respondeo, quod de Ecclesia pronunciat, hoc in Lutheranam & Calvinianam conuenire, maximi criminis rea est Lutherana teste Scharpio, quod partem canonicam scripturam reiecit, nec minoris prima Zwingliana, quae Apocalypsin exterminauit. Ad veterem Ecclesiam quod attinet; Quamuis in canone Hebraeorum primo non fuerint, eas tamen Christi recipit Ecclesia, ut monet S. Ildorus & Aug. l. 18. de ciuit. c. 36. In primo canone Iudeorum non fuerunt, in secundum reiecti sunt, nec ab omnibus accepti, postea tamen ab Ecclesia Christiana Canonici iudicati, fieri enim potest, ut liber aliquandiu dubius, postea pro Canonico habeatur, ut in Calviniano coetu de Apocalypsi dictum est.

Ratio tertia, nec Apostoli, vel prophetae testimonio, nec alicuius qui eo tempore vixit, quo scripti sunt, canonicos esse constat, nullo ergo modo sunt canonici.

Respondeo, Habere nos testimonia Hebraeorum qui in secundo Canone eos habuerunt. Esdras tempore factus est primus Canon, in eo esse non potuerunt, quia posteriores erant, in altero deinde fuerunt, ut colligere licet ex Iosepho l. 2. cont. Apionem. Nam illa verba Eccl. 42. 14. καὶ ἐστὶν ἡ συνωνεία αὐτῶν ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν γραμμάτων, in hunc modum citat. γραμμάτων δὲ ἑβραίων, ὧν ἡ συνωνεία αὐτῶν ἐστὶν ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν γραμμάτων. Librum vero ex quo haec citat vocat νόμον legem, ut plane appareat eum Ecclesiasticum ad legem referre. Junilius Firmus libros Macchabaeorum ait eadem auctoritate apud Iudeos fuisse, quo Paralipomena, Job, Esdras: cur non igitur apud nos eodem loco sint? Quod si opus testimonio est, quale de Apocalypsi habetis? Multa vos habere dicetis, sed non omnium, idem & nos quoque de his affirmamus. De difficultatibus quas ex singulis partibus obiciunt, respondere superfedeo, quod ab interpretibus satis superque explicatae habeantur, & alioqui eadem ratione omnes oppugnari queant.

§. 9. Duobus TANTVM modis cognoscitur librum aliquem esse canonicum, inquit Scharpius. Primo testimonio

prophetae alicuius, aut Apostoli. 2. Vel eorum qui tum temporis vivebant, cum ederetur, quibus constare possit, siue à propheta vel Apostolo editus, necne: Primo modo negat cognosci posse, quia iam non sunt prophetae vel Apostoli.

Secundo modo nego Calvinianos cognoscere posse: Quia alterius cuiuscunque quamuis eo vixerit tempore testimonium humanum est, ut semper iactant, at humano testimonio fides niti non potest, hoc enim argumentum Ecclesiae auctoritatem oppugnant, quod si verè faciunt, non habent ullam amplius scripturam, cui credant, nam Apostolus aut Propheta nemo nunc est, ut fatetur Alcides Britannicus Scharpius, & testimonium aliorum omnium, etiam totius Ecclesiae, fallibile est, & incertum. Hoc igitur arguendo efficiunt, ut dum Scripturam laudant, simul tollant.

Scharpius
totam scri-
pturam
tollit.

CAPVT XXIV.

Iniuria nos de praua versione, & interpretatione diuinae legis accusari.

§. 1. MULTIPLEX hoc loco nobis lis intenditur, versio nostra reicitur, interpretatio oppugnatur, libertas prophetandi, hoc est, interpretandi quaeritur. Huc pertinent pugnae versiones, lectiones vulgares, idiotarum interpretationes, facilitas scripturae, legis & iuris diuini adulterationes.

Accusationes variae sunt, & variorum. Joannes Gisenius in reformationis recordatione, Thesi 14. Editio authentica in veteri testamento est hebraea, in nouo graeca, & Thesi 18. Scriptura in dogmatibus, quae sub salutis ratione esse necesse est, clara, perspicua, & manifesta est. Sic Thesi 22. & Thesi 20. Scripturae interpretatio non est aliunde inferenda, sed ex ipsa asserenda. Palmam sibi tamen maledicentiae hac in parte vendicat Joannes Salmut. pag. 10. & sequentibus. Librum legis ait, partim contemptu, partim deprauatione, partim exustione quasi amissum. Bibliorum versionem latinam malam Hebraeae, & Graecae praelatam. Biblia esse dubia, nullum certum sensum haberi ex illis posse, vocari librum haereticorum, matrem omnium haereson, literam mortuam, nulum cereum, normam Lesbiam, maiorem dici auctoritatem Papae, quam Sacrarum literarum. Decreta Pontificum multis modis scripturae anteposita. In concionibus D. Thomae, & alios saepius, quam scripturam citatos esse, raro Scripturam explicatam fuisse. Pauli Epistolas pro fabulis habitas. Pontifici asseri potestatem contra eas agendi. Balthasar Meisnerus VVittenbergensis, festum Iubilorum suorum nominat festum inuentorum Bibliorum. VVolfgangus Fianzius in sua concione, hyperbolicam Lutheri calumniam approbat, quia scribit Joanni Syluio, nulum ex sui temporis concionatoribus esse, qui vel vnum scripturae caput exponere possit, idque iureiurando asseruit. Idem Meisnerus in concione secundum dici, ait. Scripturam vocari à nobis Euangelium nigrum, Theologiam atramentariam, expressum diaboli verbum, nisi sensu Ecclesiae intelligatur.

Tota lide
interpreta-
tione scri-
pturae.

Festum bi-
bliorum.

Calviniana
diuis mor-
sus.

Quin & olim Pareus in Oseam prolog. 3. q. 1. p. 13. eadem nobis imposuit, & nunc in themate repetit. Eadem Erhartus Lauterbach in concione preparatoria, & concione secunda, qua ait, predicationem publicam non fuisse, sed in cordibus tantum piorum. Verum optime in hac re sentiunt Catholici, pessimè sectarii. Rem hisce propositionibus declaro.

Propositio prima. Non satis est scripturae auctoritatem agnoscere, sed necesse est etiam habere certum, & notum exemplar, quod authenticum sit. Alioqui nullius erit apud ignaros auctoritatis; neque enim

Authenticum
exemplar o-
pus est.

enim cuiquam dubium est, verbum Dei esse summæ veritatis, summæque auctoritatis, sed hoc ipsum esse verbum Dei, verum atque authenticum exemplar cognoscere oportet. Hoc extra controuersiam est.

Exemplar
in arca.

Propositio 2. Authenticum exemplar legis diuinæ in arca repositum fuit, ex eo exemplaria diuersa descripta fuerunt. Crescente deinde librorum sacrorum numero, sine dubio autographa prophetarum exemplaria publicè conseruata sunt, multaq; exscripta: quæ tamen in arcam posita non puto.

Nō interie-
runt exem-
plaria bello
Chaldaico.

Propositio 3. Quidam Biblia penitus interijisse bello Nabuchodonosoriano arbitrantur, quos benè refutant Bellarminus l. 2. de verbo Dei cap. 1. & Serar. in prolegomenis c. 12. q. 1. Esdras itaque ordinem instituit, forte quasdam particulas ratione temporis, Spiritu Dei monitis adiunxit, vt de morte Josuæ, & Samuelis. De hac quoque controuersia non litigamus: Hoc solum notandum est, Esdras veteres Judæorum characteres in Chaldaeos mutasse. nam præfici Sicili diuersos exhibent.

Characte-
res mutati
sunt.

Propositio 4. Vetus testamentum, si pauca excipias Chaldaea, scriptum est Hebraicè, & quædam Græcè, nouum Græcè, quamuis alij Matthæi Euan-
gelium, & alia nonnulla Hebraicè scripta contendant, verum vt cunq; res illa habeat, hodiernæ editiones hebraicæ, quæ circumferuntur, auctoritatem non habent.

Vetus testa-
mentum
hebraicè,
chaldaicè,
græcè scri-
ptum.

Propositio 5. Vetus textus hebraeus, non est malitia, aut incuria Judæorum omnino corruptus. Non enim ante Christi aduentum, neque postea. Non ante, quia causa nulla erat, nec ea de re à Christo, vel Apostolis accusati sunt, deinde cum variè dispersi essent, non potuerunt in vnum errorem conuenire. Tertio Christus ipse ad scripturas Judæos remittit, eas citat, explicat, Joann. 5. 39. Luc. 4. 17. Matth. 2.

Textus he-
braeus non
omnino cor-
ruptus.

47. S. Hieronymus quidem Epistola ad Augustinum, vertisse se ait biblia, vt ea testimonia quæ à Judæis prætermissa essent, vel corrupta in medium proferret. Sed intelligit Judæos interpretes, qui in Græcum verterunt. Aquilam Symmachum.

Aquila &
Symmachus
præue ver-
terunt.

Propositio 6. Nihil mutatum est à Judæis malitiose annis mille & centum proximis: nam Maforethæ versus, voces, literasque omnes adnumerarunt, vt nulla demi possit, R. Sadaia ita numerarunt.

Aleph	42377.
Beth	38218.
Gimel inuenitur	29557.
Daleth	32530.
He	47554.
Vau	76922.
Zain	22867.
Chet	23447.
Tet	11052.
Jod	66420.
Caph	48253.
Lamed	41517.
Mem	77778.
Nun inuenitur	41696.
Samec	13580.
Ain	20175.
Phe	22725.
Tfade	21821.
Koph	22972.
Reich	22148.
Schin	32148.
Tau	59343.

Summa 8211081.

Propositio 6. Tempore Hieronymi malitiosè textus Hebraeus non erat corruptus, ita ille in 6. Isaia. Si dixerint aliqui post aduentum Domini Saluatoris, & predicationem Apostolorum, libros hebraeos esse falsatos, cachinnum

tenere non potero, vt Saluator, & Apostoli ita testimonia protulerint, vt Iudæi postea falsaturerant.

Propositio 7. Postea tamen aliqua immutarunt, in illis exemplaribus in quibus potuerunt. Exemplaria sunt apud Bellarminum, l. 2. cap. 2. de verbo Dei, & apud Serarium cap. 12. q. 2. Idem fatentur Brughtonius in cap. 9. Danielis pag. 45. Hunnius contra Bellarminum lib. 2. cap. 2. Junius in Psal. 22. c. 2. l. 2. Hac lectione quam nunc Iudæi defendunt, nihil insussum, & peruersum, nihil sanum, nec vox integra nec sensus, Legatur loco citato Serarius.

Iudæi ali-
qua corru-
perunt in
biblijs.
Ita Calui-
niani tes-
tificantur.

Propositio 8. Hebraeus igitur textus, vt rectè docet Serar. q. 12. c. 2. prop. 7. Qui in hodiernis exemplaribus communiter cernitur, si mathematicè, vel physicè consideretur, simpliciter corruptus dicendus est: moraliter tamen non omnino, sed secundum quid corruptus dicendus. Secundum scilicet exemplaria non omnia, sed quædam, vel secundum loca tantum aliqua. Prior pars patet, quia & ex humana vel oscitantia, vel imperitia alicuius infirmitate menda ei nonnulla insunt, & è Iudæorum nequitia corruptela aliquot, vti ostensum. Quando autem de totius alicuius integritate, debitaq; perfectione agitur, ea sane tam mathematicè, quam physicè dicitur abesse, si vel vna desit, aut peruersa corruptaq; sit pars. Posterior pars probatur, quia moraliter non videtur vel author vel textus ille omnino corruptus ac perditus: qui aut in exemplaribus aliquibus sincerus ac integer est, aut cuius vera germanaq; lectio in libris alijs notatur, Doctoremque memoria & iudicio custoditur.

Biblia he-
braea mora-
liter nō sunt
corrupta.

Hinc igitur apparet, fontem illum quem iactant purissimum non esse. Non modo quia incuria scriptorum, & humana imbecillitate factum est, vt errata cōtingerent, sed quia malitia hinc inde se exseruit.

Propositio 9. Biblia vt iam fere eduntur cum punctis vocalibus, non sunt authentica exemplaria, nam puncta ipsa cum initio non fuerint, sed postea addita sint, non sunt pars sacra scriptura. Docent hoc plerique, & eruditissimè Nicolaus Serar. in proleg. bibl. c. 3. q. 5. Muntzerus Tiberiade inuenta ait, ea quæ est in Paphlagonia. Sed melius Serar. Tiberiade Palestina id factum refert, circa annum Domini quingentesimum, & consentiunt illi etiam Nouatores. Zynglius præfatione in complanationem super Isaiam: Hebraeorum, ait, litteras caruisse vocalibus notis, quas parum ciuiler ipforum Rabbin, & finxerunt, & supposuerunt, non tantum hinc colligitur, quod & D. Hieron. nullam prorsus ipsarum fecit mentionem, & vetustissimi eorum Codices, etiam si nunc habeant eas notas, aliquando tamen eas non habuisse, cum ex atramenti dissimilitudine, tum ex situ earum deprehenditur. Et paulo post: Vt igitur constabat huius generis lectio. Huius discipulus Pellicanus: olim, ait, notis vocalium & diphthongorum Hebræos caruisse magni viri existimant: & Iudæorum authenticos libros adoranda vetustatis etiam nū reperire est literarum solum non vocalium characteribus exaratos. V. Vittenbergenses, & Tübingani Lutherani Theologia assertores libro contra Schererum; Initio, inquit, Biblia non habuerunt puncta vocalia. Et paulo post: Si eo tempore, quo latina translatio, qua vtimur, facta est, habuissent puncta Biblia, non potuisset Latinus interpres in vocalibus quidquam mutare. Idcirco, non est quod negotij quidquam cuiquam facessant puncta, cum vera in veteris Testamenti libris scientia quaeritur.

Biblia pun-
ctata non
sunt au-
thentica.

Punctorum
nulla au-
thoritas.

Ad biblia igitur punctatā appellare non possunt Nouatores vt authentica, cum puncta sint opus perfidorum Judæorum. Ex quibus ita concludo. Cum in aliquibus infirmitate humana, incuria, nequitia textus Hebraeus sit corruptus, cum diuinitas eius pars quæ hodie legitur non pertineat ad textum, sed additamentum sit, omnia nepe puncta vocalia, non oportere ad illum vt purissimum, illibatissimumque fontem appellare, nec ex eo omnes alias versiones corrigere.

Propositio 10. Versio nostra Latina sincera & erudita, partim est S. Hieronymi vt interpretis, partim

Dd 3

vt cor-

Hieron. Hebraice & Græcè doctus.

Hebraus Lutherus sine Grammatica.

vt correctoris. Nam Hebræe, Græcæ, Latine lingue eruditissimum fuisse omnes fatentur, vnus Lutherus, in Symp. cap. 69. id negat, quod orbis concedit, Wer Hieronymum für einen Hebreer schilt / der thut ihm gewalt vnd vnrecht: Qui Hieron. Hebraum vocat, iniuriam illi facit. Sed idoneus ille tantæ rei testis nō est, cum in eisdem symposiacis se fateatur ignarum Hebræe & Græcæ lingue, Ich kan weder Griechisch noch Hebräisch, & deinde. Ich bin kein Hebreer nach der Grammatica, dann ich laß mich nicht anbinden / sonder ich gehe frey hindurch. Nec græcè scio, nec hebraice, &cet. Non sum Hebraus iuxta Grammaticam, non enim alligari me sino, sed libere pertransio. Multo rectius Cochleus de R. Elia refert. Dum ego, ait, Roma agerem, & in Hebraicis Rudimentis qualibuscumq, vterer præceptore Helia Germano, dicebat ille mihi, si quis laborieus pretium daturus esset, veller, me adiutore, (ipse enim latine lingue ignarus erat) Hieronymi interpretationem (quam ego inter legendum conferebam eius ex Hebræo Germanica interpretationi) contra omnes illius impugnatores, siue Iudei essent, siue Christiani, ex Hebræo ita defendere, vt à nullo iussu impugnata videri possit.

Summæ peritiæ addit diligentiam plusquam humanam, de qua ipse testatur, & ad omnes hebræe lingue peritos prouocat, Epist. ad Sophron. apologia prioris lib. 2. Ep. 6. Ep. 65. ad Pammachium. Ep. 4. ad Rusticum. Erasmus in præfat. ad Tomium 4. ita eum describit.

In optimo ait, Theologia genere primas tenet Diuus Hieronymus (de latinis loquor) & ita primas tenet, vt omnes post se longo relinquat intervallo: & adeo neminem habemus, quem illo pacto citri hoc conferre possumus, vt inter tam innumera-biles Theologos vix quenquam habeat & ipsa docta Græcia, qui nostrum æquet Hieronymum. Si modo non vnam aliquam laudem, sed vniuersas eius dotes simul expendas. Tantam in vno homine reperias secularium, vt vocant, literarum cognitionem, tantam omnis antiquitatis peritiā, tot linguarum absolutam scientiam, tam admirabilem locorum & historiarum omnium notitiā, tam non vulgarem mysticorum voluminū eruditionem, tantum inimitabilem eloquiū, tam exactum vtriusq, iudiciū, tam sacrum afflati pectoris ardorem, rerum adeo diuersarum tam digestam, ac præsentem memoriā, tam felicem iuxta ac diuitem mixturā, deniq, tanto lepore conditam seueritatem, vt quemadmodum per se facundi, si cum Cicerone conferantur, protinus videntur obmutescere, ita omnes Doctores, quos citra collationem suspicimus, cum Hieronymo compositi vix sapere, vix loqui, vix viuere videantur, & David Chytraus in Onomastico: Hieronymus Hebræo simul, & Græco, Latioq, venustus eloquio, morum exemplar, mundiq, Magister.

Hieronymi versio quo tempore celebrata.

Propositio 11. Auctoritatem accepit à tempore S. Greg. Magni, donec deinde doctorum approbatione sola in vñ esse cepit, Hugo de S. Victore q. 9. Ecclesia Christi per vniuersam latinitatē, versionem hanc solam legendam, & in auctoritate habendam constituit. Sed hoc non statim à tempore Gregor. vñtatum fuit.

Propositio 12. Hanc Concilium Tridentinum approbavit, sed eius editionem voluit esse, quam emendatissimā. Et merito: est enim antiquissima, optimi auctoris, à multis laudata, etiam olim ab Ecclesiis probata.

Propositio 13. Vt vno tādē verbo tot calumnias repellam. Libere affirmo, versionem latinā nostrā ita probatā, vt tamen, & Græcis, & Hebræis fontibus maneat sua auctoritas. Nicol. Serarij præceptoris mei sententiā, quæ est in proleg. c. 19. qu. 11. & 12. dignā quæ non vno in codice legatur, lector accipe.

Quanta vulgata versioni nostræ à Concil. Tridentino tributa auctoritas.

Auctoritatis, quæ vulgata nostræ à Tridentina Synodo tribuitur editioni, quantitas seu magnitudo spectari potest bifariam. 1. Simpliciter. 2. Comparate.

Comparisonem enim significat illa in decreti proemiolo particula, ex omnibus latinis editionibus. Et quia hanc valde vrgent ac flagitant Nouatores, de ea in futuris agetur quæstionculis, nunc tantum de auctoritate, quæ absque comparatione huic nostræ conciliata editioni.

§. 2. Auctoritas, quæ in decreto isto editioni nostræ tributa est, intra solum versionis genus continetur. Quod vt intelligas, notandum primo, posse scriptum aliquod authenticum esse, & non eius versionem. Secundo, posse versionem esse authenticā, non scriptum. Tertio, posse & scriptum & versionem esse authenticā. Primi generis exemplum est in tot hæreticis Bibliorum versionibus. Biblia enim authentica sunt: non istæ istorum versiones. Secundi generis exemplum est, si quis falsā epistolā, aut pseudographum, & mendacem librum fideliter verteret, verbi causa, Origenis libros *περὶ ἀρετῆς*; Caluini aut Lutheri schedas & dogmata quæpiam, vt in Concilio examinarentur. Terti generis exemplum est in Bibliis, & nostra eorum versione. Dico tamen, quamuis tam Biblia, quam nostra eorum versio authentica sint, in hoc tamen decreto, ipsā tantummodo versionis auctoritatem sanciri. Primo, quia hoc & decreti scopus, & verba ostendunt. Secundo, quia Bibliacorum librorum ac partium omnium auctoritas priori de Canonici scripturis decreto sancita iam erat.

§. 3. Hæc versionis nostræ auctoritas, quomodo accipienda sit: exponi solet dupliciter. Primo infinite, absque vlla restrictione. Secundo definite, ac restricte. Priore modo videntur decretum hoc hæretici, de quibus quæst. 10. accipere & exagitare: nonnulli etiam Catholici quandoq, innuere, vt Suarez in 3. par. to. 1. q. 7. disp. 21. & quæ hoc ipso anno 1608. nuper Fiaco-furti excusa sunt declarationes concilij Trident. sess. 4. Posteriore modo accipiunt complures Catholici. Nam primo Driedo. lib. 2. cap. 1. capius vt fol. 35. sed maxime in concl. 3. fol. 24. ait, authenticā hanc editionem declarari non quoquo modo, sed eo duntaxat, vt ad scripturas in suo fonte diligenter collata, excussa, & examinata nihil cōtineat subdole, vel adiectum, vel immutatū. Secundo, Canus lib. 2. cap. 13. cōcludit. editionem hanc retinendam, in his omnibus, quæ ad fidem & mores spectabant. 3. Andr. Vega l. 15. cap. 9. versionem hanc ita esse authenticā, vt certo sciant fideles, nullum inde haberi posse perniciosum errorem: & tuto illam, & citra periculum posse legi. Et postea: Etenus voluit Synodus eam authenticā haberi, vt certum omnibus esset, nullo eam defædatis errore, ex quo perniciosum aliquod dogma in fide & moribus colligi posset. Quarto Adradius l. 4. Driedonem fol. 254. 255. ac 256. Et Vegam fol. 257. sequitur. Quinto Sixtus Senensis in extremo l. 8. concedens errata & leues defectus in editione vulgata reperiri, authenticam tamen vult, quia certum est, inquit, neg. in veteri, neque in noua editione aliquid vnquam inuētum esse, quod fuerit à veritate Christianæ fidei deuim, falsumue ac mendax, vel contrarium dogmatibus ac regulis orthodoxis, vel præter veritatem additum, vel contra veritatem mutatum, vel in præiudiciū veritatis omissum, vel adeo deprauatum, vt occasionem perniciose errandi attulerit; vel hæresibus ac prauis dogmatibus materiā & fomenta præstiterit; vel ita obscure & ambigue versum, vt mysteria nostræ fidei occultauerit, aut non ad sufficientiam, & quantum satis est, ad salutem, explicauerit. Et rursum paulo post dicit, leues illos defectus in editione quidem esse, sed citra vllum fidei ac morum detrimentum. Sexto Bellarmin. lib. 2. ca. 11. certos nos reddere voluit Ecclesia, in iis præsertim, quæ ad fidem & mores pertinent, nulla esse in hac versione interpretationem errata. Septimo ipse Bellarm. oppugnat or. l. 2. cap. 10. pag. 537. editionis huius auctoritatem ita exponit, vt Spiritus S. sententiā vbique, assequatur, quod ad doctrinam & mores attinet. Simili restrictio pag. 542. quod attinet

Versio vulgata approbata, vt intra solum versionis genus maneat probatio.

Versio vulgata est approbata restricte.

rinet ad fidei & morum dogmata pagin. 565. Num errauit S. Hieronym. in iis, quæ Ecclesiæ tanquam authentica approbavit: quæq; ad dogmata fidei & morum pertinent. S. P. Io. Sacroboscus apud eundem p. 541. Cum dicimus nos habere scripturam latino sermone authenticam, aliud nihil volumus, quam nostram translationem esse verum Dei verbum, integrum, incorruptum, ex quo grex Christi doceri, & quæstiones de fide ac moribus intrepide definiri queant. 9. Alph. Salmero proleg. 3. in 2. de vulgata edit. quæsitio: liberum relinquit Concil. Trident. omnibus qui scripturas profundius meditantur, &c. non tamen, vt eam falso interpretatam, præsertim in rebus ad fidem vel bonos mores spectantibus, vel errorem intollerabilem continentem condemnent. Duæ Propositiones. I. Quæ à Trid. Concil. versionis vulgata tribuitur auctoritas, non est infinite accipienda, sed definite certis cū modificationibus. Patet I. Quia concilij scopus & decreti causa optime cum modificationibus istiusmodi tenetur 2. Quia ita sentiunt tot & tam idonei auctores 3. Quia per huiusmodi iustas modificationes freno veluti quodam & chamo compescitur effrenis ac immoderata hæreticorum in decretum hoc procacitas & maledictia. 4. Quia Theologus grauis ac fide dignus citatus And. Vega, loco indicato sanctè asseruat, se ab ipsius concilij præfide S. crucis Cardinale audiuisse crebrius, eā Concilij mentem fuisse, vt id genus cautiones intelligerentur. Et scripsit hoc ille, cum superstes adhuc esset Cardinalis ille, posteq; de re tota interrogari: imo hic est ille ipse, qui postea an. 1555. inter Trid. sess. 16. & 17. Pontifex Max. vocatus Marcellus II. 5. Memorat rem eandem lib. 4. fol. 257. Andrad. Vtr. ait, eruditissimus frater Andr. Vega, qui concilio Trid. sub Paulo II. I. maxima cum laude interfuit, multis confirmatur. 6. Neq; auctoritate sola sed & ratione idem rem eandem probat Vega. Et hanc ait fuisse mentem Synodi, nec quicquam amplius statuere voluisse, ex verbis ipsi & aliis consuetis approbationibus concilij, potes colligere. 7. Non possunt hæretici negare, iustum esse, vt in auctoritate hac explicanda bonæ adhibeantur modificationes, quia vel in suarum versionum auctoritate idem faciunt, vel facere, velint nolint, debent. Nam I. Vitræus cont. 1. quæstione 2. cap. 8. Et, ait, nostrorum aliqua interpretationes, in quibusdam locis differant, tamen nec in multis nec periculose. Ecce hæc in verbis postremis cautio & modificatio. 2. Fatentur versiones se nondum habere perfectas, & in quibus mutari nihil debeat. Ideo enim, 1. eas quas habent crebro mutant & corrigunt, vt cap. 18. quæstione 1. dictum, & patet in Beza noui Testam. versione, ac Epistola 80. p. 348. in Geneuensi correctione ac editione Bibliorum anno 1588. 2. Ideo & nouas adhuc meditantur & parant versiones Hollandi teste Jo. Drusio præfat. in lib. Tetragrammato Dei nomine, & Angli, prout mihi sæpe retulit, qui ad id opus multorum studiis ac literis, quin & regis præmiis inuitatus & pene pertractus est Hugo Brugthonus, ita vt vtrique quidem sed nouo præsertim Testamento manum iam admouerit, pleraque interpolarit, vt ipse in veteri Testamento Londinensis editionis ano 1578. Bibliis Anglicanis vidi. Et Robertus gentilis anno 1605. in Patris sui libellum ante citatum de latinitate veteris Bibliorum versionis male accusata: Proemiaco ad Joannem Housonum Epistolio: In Anglicana, inquit, versione cum aliis nunc (anno 1605.) iussu Regis versariis consicienda. Pastores sanè ac professores Ecclesiæ Geneuensis, vt se ipsi appellant, in Geneuensis antea nominata correctionis Præfat. scribunt: versiones pederentim perfici, vt vna tandem haberi possit (nondū igitur apud eos habetur) quæ si non omnino perfecta (quod optandum potius, quam sperandum.) (Ecce de perfecta translatione desperant) ad minimam tamen puram sit, vt qui ea præditi scientia non sunt, quæ possunt Dominum ore suo proprio (seu lingua Hebraica & Græca) in Prophetis & Apostolis loquentem audire: ei versionis

possint inniti, seu in ea se ipsos statuere ac firmare. Ita vt quod deesse adhuc videretur, id magna cum cura notaretur & diligentibus Pastoribus dum suos docent greges. Accedit, quod vt dictum est cap. 11. q. 2. verbum Dei non putant isti Nouatores versionibus ipsis authenticè contineri. Necellarium igitur est vt suis omnibus ingratis, versionum suarum, quas aut legunt, aut legendas populo proponunt, auctoritatem varie modificent ac restringant. Ita vt culpæ nos haud possint, dum explanationes & cautiones bonas nostræ apponimus versioni.

II. Modificationes quibuscum nostræ auctoritatis versionis accipienda, sunt potissimum quatuor, è quibus 1. ad enunciationis huius: Latina versio est authentica, subiectum pertinet: ad prædicatum reliquæ. 1. vt versio hæc sit emendata, vel potius emendatissima. 2. vt nihil, quod veritati, ac fidei, bonisque moribus repugnet, habeat. 3. nihil item, quod iustum vlli opinionis cuiuscunq; noxiæ aut inutilis occasionem præbeat. 4. vt in ipso versionis genere bona sit: id est, primogenium textum verat: eiusq; sententiam reddat. Probantur singulæ.

I. Ex superiore q. 10. Sed addidi iam, vel potius quæ emendatissima, quia superlatiuū quo editionem hanc imprimi iubet Trid. Synodus; aduerbium emendatissime, de ipsa se loqui ostendit, quatenus emendatissima est, ob Patrononymiam sc. atq; à coniugatis argumentum. Ideoq; Andrad. l. 4. fol. 257. Kemniti, qui multa enumerat errata, quæ pro diuinis oculis contedit nobis à Tridentinis Patribus obrudi, vafriem ac malitiam arguens subiungit: Neq; enim potuit non illam decreti partem perlegere, quæ Synodus statuit, vt post hæc sacra scriptura potissimum hac ipsa vetus & vulgata editio, quam emendatissima imprimatur; vt demonstraret illam à se vulgatam editionem solum approbari, quæ ab omnibus sit erratis summa diligentia expurgata. Et fol. 257. Cum ab Apostolica sede veterem vulgatam Latinam editionem quam emendatissimam acceperimus, omni erimus cura atq; dubitatione liberi. 2. Ex consentiente multorum, qui citati sunt Theologorum, & eorum quidem, qui ferè omnes contra hæreticos depugnant; explanatione, ac vt dictum est, ex ipso decreto scopo & verbis. 3. Indidem. 4. Ex ipsius, quæ agitur hic; rei natura. Versionem enim aliquam approbare, aliud nihil est, quam iudicare ab ea bene reddi, quod alia lingua scriptum erat. Adeo vt fieri possit, & sæpe quidem fiat, librum aliquem aut epistolam lingua, quapiam scriptam esse authenticam, eius vero translationem non: & è contrario, librum aut epistolam non esse authenticam: versionem vero esse. Gregor. de Valentia lib. 8. Analyticos, c. 5. Esse, ait, versionem aliquam authenticam, nihil hoc loco aliud est, quam esse eam omnino in sententia conformem scripturæ originali. Est autem superioribus hanc adiungendam explanationem patet. Quia vix alioquin aliquid amplius vulgatæ versionis nostræ tribueret Synodus, quam eorum, qui Catholicorum censent libros, bona & accurata tribuere solet censura. Ex hac porro explanatione, quæ admodum & citato loco Grego. de Valeria, sequitur, à Concilio declarari hic auctoritatem versionis nostræ diuinam esse, ob causam nimirum, quæ ca. 11. q. 2. exposita est. Dico autem semper in positio bene, & bonam, quia de comparatione in sequentibus agetur quæstionib. vt in superioris quæstionis extremo dixi.

Vnum vero præter ea, quæ superiore obiciebantur quæstiuncula, occurrit, quod obuii possit. Editæ sunt nuper hoc anno 1608. Francofurti declarationes Tridentini concilij. In earum principio ad sess. 4. ita legitur: Acriter reprehendendus est Vega lib. 15. cap. 9. de Iustificatione. qui tam audacter locutus est de hac re. Sed Respondendo. Istiusmodi declarationum, siue Iudicum sententiarum, siue doctorum opiniones, siue sapientum responsa, siue huiusmodi aliud quippiam sit, auctoritatem

Nullæ versiones notæ
torum authenticæ.

Quid sit
versionem
probari.

Synodi in
facienda
nostra ver-
sione mens.

Hæreticorū
versiones
quales.

vti par est, reuerendo; dubitari posse an absq; deprauatione ac mendo edita sint. Nam neque in verbis proxime antecedentibus Grammatica satis bona est: neque quod iis aduerfetur, affirmare quiequam eo loco videtur Vega. Deinde Typotheta, opetaq; alię ac iftarum herus haeretici fuerunt. Et iste in sua ad Lectorem præfatione subindicat aliquid alicubi prauum esse, quod in ipsius tamen exemplaris intricatam manum conferat. Et vidi ipse declarationes eadem manuscriptas, in quibus horum nihil esset. 2. Declaratio ista est ad ea, quæ decretum, quod tractamus, antecedit, verba, cum omnibus suis: declaratque libros Bibliorum integros cum omnibus suis partibus pro sacris & canonicis habendos. Addit enim: Etiam quod sola perodus, sola clausula, vel sola dictio, aut syllaba, totaue vnum, quod repugnaret vulgata Latina editioni. At hoc totum non modo nos, sed & Vega ipse de emendata seu emendatissima versione libenter ratetur.

§. 4. Accusationes graues ante protuli. Scharpius antiqua mendacia refricat controuersia sexta.

Eckius citatur quasi dicat *scripturam non esse authenticam, nisi Ecclesie auctoritate*. Deinde Hermannus quidam à Pareo, à Scharpio, ab aliis producit, quasi dicat *scripturas non plus valere, quam Aesopicas fabulas, si desit auctoritas Ecclesie*. Sed Eckius loquitur de Bibliis quoad nostram cognitionem, Hermannus ille nusquam est, nusquam fuit, nisi in eorum cerebro, qui sibi hostem finxerunt, vt vincerent, & magna tamen pars iubilantium tanquam niue sua commenta texerunt hac fabula. Verum vt hac quoque parte veram stabilemque catholicorum fidem animaduertant, paucis rem exponam.

Summa est Ecclesie vtilitas. Propositio prima. Auctoritas sacrae scripturae summa est, à Deo efficienter, in se formaliter ob veritatem, quæ est vocis, & rerum, siue signi, & significatorum conformitas. Hac in re cautiore non dissentunt à nobis, nisi quod Caluinus aliique nonnulli, quædam falsa, & mendaciola illi imputent, vt paulo ante docui.

Auctoritas scripturae cognoscenda est. Propositio secunda. Vt veritas aliqua cognoscatur atque approbetur, non satis est eam esse in se æquiuocam, ex se habere firmitatem, & dignam creditu esse, sed necesse est etiam, vt idoneis testibus, atque instructione doceatur. Tres sunt in deitate personæ: Orbis conditus est per sex dies, homo lapsus est, diluuiio orbis oppressus est: Hæc certa sunt, sed vt erendantur, non sufficit certa esse in se, opus est, vt ignorantibus, dubitantibusque illa certitudo exponatur. Hæc quoque ad ipsa Biblia accommodanda sunt. Nam quemadmodum credo Mosen eduxisse populum ex Ægypto, legem promulgasse in monte Sinai, ita quoque credo eum libros illos, qui vocantur Mosis, scripsisse. Eadem enim fide librorum veritatem, & historiae amplector: Id vero non ab ipsis sufficienter bibliis, quia ex natura rei non cognoscitur historia, nec audita creditur, nisi sit ratio aliqua, quæ nobis eius persuadet veritatem. Errat igitur Robertus Rollocus, & Caluinus, & Pareus, & feruor iubilantium; Cum negant opus esse alio quopiam vt scripturas discernamus; sicut solem cognoscimus, & tenebras à luce discernimus, album à nigro, sapores suaves ab amaris.

Si quis enim ignaro memoret Mosaicam historiam, aut legat eam, nonne adhuc dubitabit de veritate historiae; ac proinde de fide libri quo continetur? Apocalypsin reiecerunt Caluiniani, nunc probant, an ergo priores cæci fuerunt, an solem à tenebris non distinxerunt? E si in re æquiuoca, natura sua notissima, & clarissima, & causa lucis illius, quæ est in Ecclesia, & cordibus hominum errarunt, cur illis adhuc manet auctoritas apud errantes?

Propositio tertia. Auctoritatem scripturae quoad

homines Deus primò dedit illi, cui reuelauit, vt certo cognosceret, à Deo se illa habere. Deinde illa populo indicauit, miraculisque firmavit: hinc Ecclesia quæ tum fuit, recepit, & posteris tradidit: Ecclesia, hoc est cætus, qui Dei spiritu regebatur. Hinc illud Augustini est: lib. contr. Epist. fund. cap. 5. *Ego vero Evangelio non crederem nisi me Catholica Ecclesia commoueret auctoritas.*

Propositio quarta. Scripturae auctoritas, & Ecclesie creditur à nobis sub hac formali ratione, quia Deus reuelauit, præter illam reuelationem sunt motiua credendi, quæ inducunt nos vt euident sit rem prudenter credi posse, non sunt tamen ipsa ratio credendi, sed motiua duntaxat, quæ possunt ita proponi alicui de scriptura, vt eius auctoritatem credat, quamuis expresse de Ecclesie auctoritate non cogitet, implicite tamen creditur auctoritas Ecclesie etiam in hoc actu.

Propositio quinta. Ecclesia non modo est obiectum cognitum, seu obiectum fidei creditum, vt est in Symbolo, *Credo sanctam Ecclesiam Catholicam*. Sed vnum etiam ex motiuis: Est vero antiquior, notiorque quam scriptura, ideoque eius auctoritas in credendis scripturis plurimum momenti habet. Ea tamen necessaria non esset, si alia essent argumenta, quibus perspicue, & sine falsi suspitione Bibliorum auctoritas probaretur. Verum id fieri non potest: quomodo enim non modo Indi occidentales legendi ignari, sed Japones etiam, Chinesesque continuo omnes bibliorum libros perlegere, eorum auctoritatem cognoscere possunt: imo quomodo Hebræam & Græcam linguam addiscere, qui pronunciare non possunt?

Propositio sexta. Scripturae auctoritas in se est maior absolute quam Ecclesie. Quia tota, omnesque eius apices sunt à Spiritu sancto: at in Ecclesia definitionibus, sententia tantum quæ definita est, à Spiritu sancto esse creditur, disputationes antecedentes, rationesque, non sunt de fide, verba etiam non necessaria & superflua esse possunt. Deinde scriptura à prophetis sanctis, sapientissimisque tradita est, sine meditando, studendo, disputandi labore, celesti penitus magisterio scripserunt, miraculis confirmarunt. Denique omnia, & singula scripturarum sunt certissima, siue de fide, & moribus generatim agant, siue de rebus singulis, præteritis, futuris. At Ecclesie definitiones illæ solum fide creduntur, quæ sufficienter propositæ sunt, & generales sunt, quæque ad fidem, aut mores faciunt.

Propositio septima. Cum igitur Conciliorum, Summi Pontificis, vel vno nomine Ecclesie auctoritas, à quibusdam æquatur scripturae. Tantum de illorum decretorum veritate intelligendum est, sic accipienda verba Diui Gregorij libro primo Epistolarum vigesima quarta. *Sicut sancti Evangelij quatuor libros, sic quatuor Concilia venerari me, ac suscipere fateor: vbi particula sicut est similitudinis, non æqualitatis.* Vt Bellarminus & Serarius in prolegom. docet, cap. septimo, quæstione duodecima. Nec offendi quicquam hac propositione debet. nam recte S. Athanasius Epistola ad African. Epist. *Verbum Dei, per æcumenicam Nicæa Synodum manet in æternū.* Spiritus enim sanctus assistit Ecclesie suæ, eandemque gubernat in æternum. Nec mirum videri debet vlli hominum Ecclesie auctoritatem esse constanter veram, nunquam fallacem, cum illos, qui eam aspernantur, videamus totū suæ propriæ auctoritatis tribuere, quod Ecclesie abstulerunt. Nam priuato instinctu certos se esse profitentur? Si cuiuslibet idiotæ tanta est in suo sensu certitudo, cur eam Ecclesie negant? cum Deus ipse testetur, verbum Ecclesie esse verbum Dei? quiqu;

Ratio credendi est reuelatio.

Ecclesia est obiectum fidei, & motiuum.

Scriptura auctoritas maior, quàm Ecclesia.

Decreta Ecclesie quædam æquatur scripturae.

Ecclesia verbum est verbum Dei.

Ecclesia auctoritas alio quo aliquando respectu maior est quam scriptura.

quique illud contemunt, Deum ipsum respiciunt. Matth. 6. 18. & 18. 17. Luc. 22. 32.

Propositio octava. Ecclesiae auctoritas aliquo respectu quoad quosdam homines est maior quam scriptura. Hoc nemo mirabitur, qui animaduertit, simile aliquid in omni secula. Primo Ecclesia scripturam credendam proponit, exponit, & quo potest modo auctoritatem illius probat Catechumenis, qui Ecclesiae proponenti credunt, estque eius auctoritas evidenter, quam scripturae, cuius multas partes illi ignorant. Lutherani pluris suam Ecclesiam faciunt, quam Epistolam ad Hebraeos, & Jacobi reiciit, quam verbum Dei, ut Calviniani testantur. Est vero id omnino illis necessarium, ut constat ex ante dictis: Cum enim plerique exemplaria Hebraea, & Graeca non habeant, & vix ullus sit, qui omnia ad primaevas linguas examinet, nullus omnino qui *αὐτὴν ἐξέφα* legerit, credunt suis Ecclesiis, Lutherani sua biblia recte adiunt versam, & damnant Tigurina, Calviniani e contrario damnant Lutherana, & suis credunt, atque ita sacram legem quique ita sibi tribuit, ut aliis neget.

CAPVT XXV.

Sectarios habere veram Dei legem non posse.

Qui valde assenerant, valde errare solent.

§. I. NIMIVM amando quidam nocent, multo magis nimia amoris simulatione id agunt hypocritae; nam nostri ministri quotidie clamitando, purum verbum Dei, fontemque puros Hebraei, Chaldaei, & Graeci sermonis: iam eo perueniunt, ut si vera sunt, quae contra nos dicunt, necesse sit eos omnino biblia carere. Ratio mea ista est.

Quicumque hactenus nulla biblia authentica in suis Ecclesiis legerunt, vel audierunt, illi Dei verbum suo iudicio non habuerunt: nam de ratione seu essentia verbi diuini est, *τὸ ἀόρατον*, imo ut etiam proficit animabus, necesse est cognosci & amari ut authenticum, & verbum immutabilissimae veritatis. Sed in Ecclesiis Euangelicis nulli hactenus authentica biblia habuerunt, quibus secundum suam doctrinam tanquam authenticis credere potuerint: non ergo biblia habuerunt, imo nec manente sententia habere possunt.

Maiores propositio consensu datur, minorem probat. Primo. Non hebraeam, non graecam, non latinam, non alterius versionis habent, nullam igitur scripturam, quam pro authentica agnoscere possint, in qua habuerunt. Non hebraeam, quia primum exemplar originale a Mose aliisque scriptoribus editum non videntur, apographa tantum longa serie ad nos translata acceperunt, illa fideli manu, & non errante calamo exscripta esse, certo cognoscere non possunt. Neque enim ex ipsa scriptura possunt certo statuere, hoc est enim *τὸ ζεῖνον*, quodque in controuersiam trahitur, an scriptura quae se diuinam appellat, reuera talis sit, & an hoc emendate scriptum sit exemplar, itaque quod in diplomate principis, idem in Deilege faciendum illis est.

Zwinglius nempe, & alii Apocalypsin diuinam esse negarunt. verbis illis quibus prophetia inchoatur, *Apocalypsis Iesu Christi, quam dedit illi Deus*, falsa, & impossibilis iudicauerunt, qui Apocalypsin repudiarent. Nunc admittunt, non quia verba illa libro praetextuntur, quae Calvinianos, & Lutherum non permouerunt, sed alias ob causas: ut scilicet pontifici Romano maledicant. Sed iam de fide notariorum, & librariorum loquor, & quare, quo argumento ducti sibi persuadent recte exscripta esse: Non ex scriptura, nusquam enim testatur, se per duo vel tria annorum millia inter tot haereseon fraudes, iactationesque ad nos illam, incontaminatamque peruenisse.

Sectarij non habent authenticam biblia.

Hebraeam exemplar authenticum non habent.

§. 2. Nec cognosci hoc potest, ex priuato spiritus instinctu ad Ecclesiae aedificationem. Ratio manifesta est, quia licet mentem illustrare Deus, & reuelare arcana sua possit, non tamen alienae mentis certitudo ex occulto instinctu obsignatur, quare enim credam illis, qui Enthusiasmos, & instinctus suos mihi obtrudunt? verbum Dei quare.

Neque ad rem facit primitiae Ecclesiae attestatio, quia humanum est testimonium & fallax, ut illi volunt, nec de sequentibus ex scriptoribus iudicare potuit.

Quod si omnem sibi viam praeciderunt, quae ad certitudinem scripturae primogeniae peruenire possent, multo minus de vlla versione certi sunt: atque id sane fatentur ipsimet. Lutheri superius verba citauimus, dicentis: *Ich kan weder Griechisch noch Hebraisch, Nec Graece, nec Hebraice scio.* Si verum dicit: tunc verbo Dei docuit: nam eius discipuli & Calviniani solam Hebraeam scripturam, & Graecam authenticam adiunt. Ita Scharp. conc. 2. de script. & Chamberius libello contra Jacob. Suaresium pag. 12. profitemur nolle se vlli bibliorum versionum stare, sed tantum natiuis linguis, Hebraicae quidem pro veteri, Graecae autem linguae pro nouo testamento. Merito autem versionum nulli fidunt, nullam enim non vitiosissimam habent, ita rex Angliae in collatione Hamptoncuriana: Edendam omnino esse aliquam uniformem Bibliorum translationem, quod, Anglicam hactenus bonam vidisset nullam, omnium vero pessimam iudicaret Geneuensem, eiusque notas ad marginem adiectas censeret partiales, falsas, seditiosas, periculosas, ac peruersissimas animi machinationes nimium redolentes. Sic autem edendam, ut post duarum vniuersitatum laborem, post Episcoporum ac doctiorum clericorum reuisionem, consilio priuato offeratur, & a Rege demum auctoritatem accipiat, vniuersae Anglicanae Ecclesiae ad eam vnam amplectendam adigatur.

§. 3. Cum igitur nulli versionum ut authenticae stare possint, & versiones suas sibi mutuo tanquam erroneas obiciant, nec ad fontem omnes recurrere possint, omni auxilio destituuntur: Nam quotus quisque, est ita gnarus Hebraeae, ut ex certa scientia de puro fonte hauriat? caetera turba est carnosis, & varia haeresei venenatis riuus potatur.

Non concedo hoc illis qui biblia vertere se ex Hebraeis confessi sunt, quod vnius hominis esse negat Beza in praefat. ad nouum testamentum. Nam quamuis sibi eruditi videantur, cum tamen nati Hebraei non sint, cum vtantur glossis, lexicis, interpretationibus Rabbiorum, nisi putent se memoria, iudicioque posse falli, omnium sunt hominum vanissimi. Lutherus post annos prope 20. falsus est, *Santum, Munsterum, se, crebro errasse, quod glossis Rabbiorum nimium crediderit.* Munster ait, plurimos versus omisos in Sante, sicut & recognitione Lutheri. Versionem suam ille aliquoties recognouit, fannis eam Tigurini exceperunt, Osiandriani adiunt loca scripturae à Luthero magna falsitate, & dolo interpretata, in confess. Mansfeldica.

Nō sunt illi certi de sua propria versione, eam esse scripturam, nisi infansillima arrogancia fidem suam vltimo resoluunt in accuratissimam quatuor linguarum Hebraeae, Chaldaee, Graecae, Latinae cognitionem.

Secundo argumenta quae contra veterem editionem inualida sunt in haereticos conuertere, & retorquere valide possumus. Statuamus igitur aliquem ex quacunque religione harum quas nominavi linguarum magna ex parte ignarum, salutis tamen cupidum, veritatis studiosum: Huic Biblia Germanica offeramus, ex verbo Dei ut discat veritatem. Si Lutheri, vel Tigurinorum illa fuerint: dicet Scharpius, de sacra scriptura controuersi. 2. column. 27. Si hac versio est authentica, vel propter interpretem Lutherum, vel propter approbationem Ecclesiae, vel quia cum hebraeo textu conuenit. Non prius, quia ne Lutherus quidem authenticam putauit. Nec approbatio

Nulla scripturam authenticam habent.

Versio Anglicana.

Ignarus hebraeae & graecae linguae ex sententia aduersarij incertus est salutis.

Versiones haereticorum.

In praefat. bibliorum.

Nulla haereticis est authentica.